

Alegerile parlamentare din 11 decembrie 2016: clivaje politice vechi, noi și viitoare

(The Parliament elections of December 2016 – previous current and future cleavages)

Radu CARP

Abstract: *The article is based on the assumption that the outstanding PSD electoral results in December 2016 are the final result of a political framework transformation that has its origin in the financial crisis of 2009. The anti-austerity coalition where PSD has a pivotal role has dismantled in 2014 when PNL broke it and decided to support Klaus Iohannis for the presidential elections. This coalition has been replaced with an anti-globalisation coalition PSD - ALDE that started to emerge and grow as Cioloș government has been installed in 2015. The same shift to establishing such alliances has been witnessed all across Europe. As a result of this opposition between PSD and the Cioloș government, the parliamentary elections campaign was designed across pro – and anti-globalisation attitudes. PSD seized the opportunity of bandwagoning on the agenda of the populist parties that are successful in Europe without publically renouncing to its left nature and this led to the capturing more electorate with left and populist views.*

Keywords: *austerity, cleavage, globalisation, parliamentary elections, political parties, populism.*

Alegerile parlamentare au avut loc, iar explicațiile de substanță întârzie să apară. Trebuie înțeles în primul rând rezultatul PSD. Explicația de bază a acestuia este criza economică globală care a început în 2009 și care a afectat România. În general se crede, în mod greșit, că acea criză și-a pus amprenta doar pe alegerile din 2012. Din moment ce,

generat o criză politică¹, manifestată prin succesul unor partide populiste² sau apariția unor noi partide cu ideologii neclare, criza economică care a atins apogeul în 2010 a influențat decisiv alegerile parlamentare din 2016. PSD s-a opus la acea vreme măsurilor de austeritate, la fel cum au făcut majoritatea partidelor de stânga în Europa. Această strategie s-a dovedit a fi

câștigătoare în 2012, iar PNL a intrat în alianță cu PSD, primind o parte din guvernare, la schimb cu transferul de legitimitate. PSD avea nevoie în acel moment de o coaliție anti-austeritate. O coaliție care s-a destrămat în 2014, fiind înlocuită de o coaliție anti-globalizare. Alegerile prezidențiale din 2014 nu au legătură cu transformările din spectrul partidelor politice, sunt mai degrabă un fenomen excepțional. Drept dovadă, Klaus Iohannis nu a reușit să aducă la putere partidul care l-a sprijinit în alegeri, după cum nici Victor Ponta nu a fost complet respins de PSD. Un alt element decisiv în structurarea spectrului politic a fost tragedia de la clubul Colectiv. Klaus Iohannis a avut abilitatea de a asocia tragicul eveniment cu lupta anti-corupție, iar această asociere a impulsionat protestele care au dus la căderea guvernului Ponta. Schimbarea la vârful guvernului a fost interpretată diferit: electoratul PSD (anti-austeritate) a văzut acest gest ca fiind preludiul instalării unui guvern nelegitim, fără acoperire electorală, în timp ce electoratul anti-PSD (eterogen) a salutat instalarea guvernului Cioloș ca fiind binevenită, un prim pas în direcția reformei clasei politice. Guvernul Cioloș a avut rezultate în combaterea corupției, în realizarea unei mai mari transparențe în relația cu cetățeanul, în punerea unui diagnostic corect în domenii precum educație și sănătate. Paralel însă cu schimbarea paradigmei de putere din România, plecând de la instalarea

guvernului Ponta până în ultima etapă a guvernului Cioloș, în Europa a avut loc un fenomen de transformare a clivajului austeritate/anti-austeritate într-unul globalizare/anti-globalizare³. În prima parte a anului 2015 încă se mai discuta despre cum poate fi salvată Grecia prin măsuri de austeritate. În a doua parte a anului 2015 retorica anti-globalizare a crescut din intensitate odată cu criza refugiaților. Disputa globalizare-antiglobalizare s-a accentuat și-a antrenat partide politice diverse. Partidele tradiționale de stânga s-au aliniat retoricii anti-globalizare, împreună cu partide populiste dar și cu partide care îmbină populismul cu conservatorismul. Partidele de centru-dreapta s-au aliniat poziției CDU, pro-austeritate și pro-globalizare (poziția legată de TTIP este relevantă în acest sens). Retorica anti-globalizare a avut succes în 2016: referendumul din Olanda împotriva Acordului de Asociere la UE al Ucrainei a avut succes, la fel ca și votul din Marea Britanie referitor la ieșirea din UE, AfD s-a consolidat în Germania, Donald Trump a câștigat alegerile din SUA, Renzi a eșuat în promovarea reformei constituționale⁴, fiind văzut ca un exponent al partidei pro-globalizare. Alegerile din Austria au confirmat această tendință: pro-europeanul van der Bellen este un reprezentant al ecologiștilor, de multă vreme angrenați în combaterea globalizării.

PSD a sesizat această tendință de alăturare a stângii cu temele popu-

liștilor de dreapta sau de stânga, ceea ce a dus la crearea unor coaliții foarte eterogene dar extrem de solide din punct de vedere electoral. În România au avut loc două evenimente cu rol de experiment care trebuie integrate agendei mai largi pro-globalizare: instalarea guvernului Cioloș și succesul USB la alegerile din București, urmat de formarea USR și intrarea acestui partid în Parlament. USR este un partid populist pro-globalizare. Poate părea paradoxală această orientare dar pe axa globalizare - anti-globalizare partidele populiste nu sunt unanime în a se situa de partea partidei anti-globalizare. Acest paradox va face ca USR să fie o formațiune politică extrem de instabilă post-electoral, nemaiaivând nevoie de electoratul său pro-globalizare pentru a funcționa. PSD s-a situat pe două paliere simultan, cu succes: pe de o parte, consolidarea poziției de unic partid de stânga, tradițional (a se vedea întâlnirile lui Liviu Dragnea cu lideri social-democrați importanți din Europa), dar și de partid anti-globalizare, ocupând poziția lăsată liberă de USR. Astfel, PSD a transformat coaliția anti-austeritate într-o coaliție anti-globalizare. Locul PNL în această coaliție a fost luat de ALDE. Locul pe care ar fi putut să îl ocupe USR a fost luat de PRU. Astfel, PSD a putut să emită mesaje anti-austeritate (legi de mărire a salariilor, de reducere a taxelor etc.) și în secundar mesaje anti-globalizare, în timp ce PRU a emis strict

mesaje anti-globalizare (România – victimă a unei conspirații Soros etc.). Electoratul PRU este foarte apropiat de cel al USR. Populismul are așadar 10% adepți în România, divizați asupra avantajelor sau dezavantajelor globalizării.

PSD a avut o campanie electorală foarte bună, anihilând mesajul anti-corupție al adversarilor săi politici cu mesajul bazat strict pe identitatea partidului. Candidații nu au fost promovați, iar liderul partidului nu a mai fost văzut pe afișe făcând un transfer simbolic de legitimitate candidaților PSD (așa cum a procedat Victor Ponta în 2012, fotografiat cu fiecare candidat USL). Mesajul anti-globalizare nu a fost construit pe retorica primitivă anti-Soros, ci pe echivalarea lui Dacian Cioloș cu birocrăția de la Bruxelles, pro-globalizare. Dacian Cioloș nu a realizat la timp că PSD urmărește această identificare și nu a contracarat-o decât foarte târziu (prin afirmații care au întărit latura de negociator în interesul României). Efectul electoral se produsese deja. Ar fi fost posibil după Colectiv să existe un prim-ministru care să nu fie atât de strâns legat de establishmentul UE? Probabil că nu, așteptările erau în acel moment în acea direcție.

PNL s-a bazat inițial pe intrarea în politică a premierului Cioloș, eveniment care ar fi trebuit să se producă în lunile august-septembrie, atunci când erau cristalizate opțiunile electorale (trei sferturi din alegători au declarat că au optat deja

pentru un partid înaintea campaniei electorale). Dacian Cioloș a avut reticențe în acest sens. Calculul său a fost că un guvern tehnocrat cu performanțe poate supraviețui alegerilor, indiferent de rezultat. În realitate, la alegerile parlamentare nu este niciodată vorba de performanțele unui guvern, ci de partide politice care propun candidați – oameni politici. Retorica împotriva clasei politice nu poate fi preluată decât de partidele populiste. Un partid de centru-dreapta are nevoie să contracareze această retorică, altfel partidele populiste îi preiau o parte din electorat. Este exact ce s-a întâmplat în relația dintre PNL și USR care a preluat o parte din electoratul PNL.

Aceste alegeri parlamentare arată că nu se poate face o campanie electorală punând în centrul atenției o persoană care nu candidează. Electoratul care apreciază performanțele executivului nu este neapărat decis să meargă la vot pentru a apăra aceste performanțe dacă nu i se indică foarte clar cine le poate apăra din Parlament, în afara executivului. Mult mai târziu, în timpul campaniei, PNL a realizat că transferul de simpatie Cioloș-PNL și PNL-Cioloș nu poate fi funcțional din punct de vedere electoral. PSD a împins PNL (și pe Klaus Iohannis) în colțul pro-globalizare, prin ofensiva pe care a promovat-o în privința măririi salariilor și pensiilor. PNL a căzut în capcana întinsă de PSD, opunându-se acestor măsuri, pe baza unor argumente strict economice. Cheia

alegerilor parlamentare este opoziția la redistribuirea creșterii economice. Guvernul Cioloș a generat creștere economică, această creștere nu a fost însă resimțită de alegători care i-au votat pe cei care au propus distribuția ei către toți cetățenii. Aceasta explică de ce PSD a acționat ca un partid de tip catch-all, a fost votat de toate vârstele, profesiile, chiar și de către persoane care aparțineau tradițional electoratului de centru-dreapta.

Frapant de asemănătoare au fost alegerile din România anului 2016 cu cele din Polonia anului 2015⁵. PO, partidul fostului premier Donald Tusk, perceput drept reprezentant, ca și Dacian Cioloș, al birocrăției de la Bruxelles (actual Președinte al Consiliului European) a generat constant creștere economică, chiar și în anul confruntării electorale. Această creștere nu a fost resimțită de cetățeni, drept pentru care alegerile au fost câștigate de PiS, partidul care a promis această distribuție.

A avut Cioloș în vedere lecția poloneză? Mai degrabă nu. Premierul nu a fost avertizat asupra acestui risc. Guvernul nu a avut inspirația de a face o asemenea analiză. Miniștrii cabinetului Cioloș au fost preocupați de repartizarea surplusului economic în domeniile pe care le conduc și mai puțin către salariați și pensionari (nefiind direct implicați în competiția electorală pentru a realiza importanța acestei preocupări). Propunerile PSD erau și sunt nerealiste dar ele au venit pe fundalul lipsei de propuneri cre-

dibile și concrete pentru distribuția creșterii economice în favoarea celor care au creat-o.

Odată cu aceste alegeri, România s-a înscris definitiv în fluxurile spectrului politic din Europa, fluxuri care unifică Europa, fiind prezente din Grecia până în Marea Britanie. Alegerile prezidențiale din Republica Moldova trebuie citite, parțial, în aceeași cheie de revoltă la adresa unei birocrății europene, percepută ca având o altă agendă decât cea a cetățeanului. Stânga s-a adaptat mai bine provocărilor populismului; există desigur și partide de centru-dreapta care s-au adaptat populismului (cazul Fidesz).

Soluția pentru un partid de centru-dreapta în România este să iasă din logica pro și anti-globalizare, propusă de stânga și partidele populiste, prin introducerea pe agenda publică a unui alt clivaj. Din 2017 se va intra într-o altă logică, odată cu alegerile din Olanda, Franța și Germania. Partidele anti-populiste și candidații anti-populiști își vor lua revanșa. A se urmări cu multă

atenție felul în care se construiește imaginea lui François Fillon: politician conservator veritabil, creștin, adept al liberalismului economic. Un personaj care transcede retorica pro și anti-globalizare, încercând profilarea unui nou clivaj: partide și candidați cu valori clare, autentice versus partide și candidați care relativizează valorile. Stânga și populiștii se tem de acest nou/vechi clivaj, fatal pentru noua lor identitate. Un partid care va dori să ducă o luptă decisivă cu partidele de stânga și cu tendința populismului care transcede partide și oameni politici situați pe întreaga dimensiune a spectrului politic va trebui să construiască un nou clivaj, ulterior alegerilor din Europa anulului 2017, în paralel cu promovarea persoanelor cu valori clare, afirmate ca atare în spațiul public. Legătura acestor persoane cu disputele care vor domina agenda publică se va face natural și nu prin impunerea agendei partidului politic ce va promova aceste persoane.

Note

- ¹ O interpretare politică a acestei crize și a efectelor ei, vezi Zygmunt Bauman, Chiara Giaccardi, Mauro Magatti, *Il destino della liberta. Quale societa dopo la crisi economica ?*, Citta Nuova, Roma, 2014.
- ² Despre populism în Europa, vezi Jan Werner Müller, *What is populism?*, University of Pennsylvania Press,

2016. De asemenea, Cas Mudde, Rovira Cristobal Kalwasser (coord.), *Populismul în Europa și în cele două Americi*, Institutul European, Iași, 2015; Sergiu Gherghina, Sergiu Mișcoiu, Sorina Soare (eds.), *Contemporary Populism. A controversial concept and its diverse forms*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tine,

2013. O panoramă a acestor partide populiste poate fi regăsită în Arim Abedi, „Challenges to established parties: The effects of party system features on the electoral fortunes of anti-political-establishment parties”, *European Journal of Political Research*, vol. 41, issue 4, 2002, pp. 551 - 583.
- ³ Despre efectele politice ale acestui climat, vezi Hans Peter Kriesi, „Globalization and the transformation of the national political space: Six European countries compared”, *European Journal of Political Research*, vol. 45, no. 6/2006, pp. 921-956. Despre efectele globalizării asupra populismului, vezi René Cuperus, *Populism against globalization. A new European revolt*, <http://c.kehittamo.fi/kss/wp-content/uploads/sites/807/2012/07/Cuperus-Contribution-Kalevi-Sorsa-Foundation.pdf>, (accesat 18.02.2017)
- ⁴ Despre reforma eşuată constituțională promovată de fostul prim-ministru italian, vezi Emanuele Rossi, *Una costituzione migliore? Contenuti e limiti della riforma costituzionale*, Pisa University Press, Pisa, 2016; Gustavo Zagrebelsky (con Francesco PALLANTE), *Loro diranno, noi diciamo. Vademecum sulle riforme istituzionali*, Laterza, Roma, 2016.
- ⁵ Despre alegerile parlamentare din Polonia și despre natura populistă a PiS, vezi Ivan Krastev, *Why Poland is turning away from the West*, <https://www.nytimes.com/2015/12/12/opinion/why-poland-is-turning-away-from-the-west.html>, (accesat 18.02.2017). Autorul afirmă ideea că modelul PiS este Fidesz din Ungaria, ambele partide bazându-se pe efectele retoricii populiste. O comparație a regimurilor politice din Polonia și Ungaria la ora actuală, cu accent pe natura PiS și Fidesz, în Gabor Attila Toth, „Căi constituționale spre autocrație. Studii de caz privind situațiile din Ungaria și Polonia”, *Noua Revistă Română de Drepturile Omului*, nr. 2/2016, pp. 3-15.

Bibliografie

- ABEDI, Arim, „Challenges to established parties: The effects of party system features on the electoral fortunes of anti-political-establishment parties”, *European Journal of Political Research*, vol. 41, issue 4, 2002, pp. 551-583.
- BAUMAN, Zygmunt, GIACCARDI, Chiara, MAGATTI, Mauro, *Il destino della liberta. Quale societa dopo la crisi economica ?*, Citta Nuova, Roma, 2014.
- GHERGHINA, Sergiu, MIȘCOIU, Sergiu, SOARE, Sorina (eds.), *Contemporary Populism. A controversial concept and its diverse forms*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tine, 2013.
- KRASTEV, Ivan, *Why Poland is turning away from the West*, <https://www.nytimes.com/2015/12/12/opinion/why-poland-is-turning-away-from-the-west.html>.
- KRIESI, Hans Peter, „Globalization and the transformation of the national

- political space: Six European countries compared”, *European Journal of Political Research*, vol. 45, no. 6/2006, pp. 921-956. Despre efectele globalizării asupra populismului, vezi CUPERUS, René, *Populism against globalization. A new European revolt*, <http://c.kehittamo.fi/kss/wp-content/uploads/sites/807/2012/07/Cuperus-Contribution-Kalevi-Sorsa-Foundation.pdf>.
- MÜLLER, Jan Werner, *What is populism?*, University of Pennsylvania Press, 2016.
- ROVIRA, Cas Mudde, KALWASSER, Cristobal (coord.), *Populismul în Europa și în cele două Americi*, Institutul European, Iași, 2015.
- ROSSI, Emanuele, *Una costituzione migliore? Contenuti e limiti della riforma costituzionale*, Pisa University Press, Pisa, 2016.
- TOTH, Gabor Attila, „Căi constituționale spre autocrație. Studii de caz privind situațiile din Ungaria și Polonia”, *Noua Revistă Română de Drepturile Omului*, nr. 2/2016, pp. 3- 5.
- ZAGREBELSKY, Gustavo, (con Francesco PALLANTE), *Loro diranno, noi diciamo. Vademecum sulle riforme istituzionali*, Laterza, Roma, 2016.